

azok számára, akik saját formátumot még nem hoztak létre, az UNIMARC szabványos modellként való tekintése kompatibilis formátum kidolgozásához.

Az alkalmazás első módja viszonylag lassan fejlődött, egyrészt azért, mert a már korábban kidolgozott közvetlen – nemzetiről nemzetire történő – konvertáló-programok a pillanatnyi igényeket kielégítették, másrészt, mert az Angol–Amerikai Katalógizálási Szabályok (Anglo–American Cataloguing Rules) közzététele elősegítette ugyan az ISBD-k elterjedését, de lassította az UNIMARC használatba vételét.

A második fajta alkalmazási lehetőséggel többek között Magyarország, Japán, Taiwan és a Dél-Afrikai Köztársaság élt, amikor az UNIMARC alapján fejlesztette ki saját nemzeti formátumát.

Néhány évvel az UNIMARC kidolgozásának befejezése előtt létrehívták a Nemzeti Könyvtárak Igazgatóinak Értekezletét (Conference of the Directors of National Libraries), amely a nemzeti könyvtárak problémái között kiemelten foglalkozott a nemzetközi MARC hálózattal, a nemzeti könyvtárak közötti géppel olvasható bibliográfiai adatszerével. A nemzetközi MARC hálózat fejlesztésére az Értekezlet Irányító Bizottságot (Steering Committee) hozott létre, melynek irányítása alatt 1980/81 őszen és telén 75 monográfia és időszak kiadvány címlapja alapján tanulmányozták a kérdést a MARC formátumot már alkalmazó országok szakértői. A tesztek eredménye 1982-re vált hozzáférhetővé, és komoly segítséget nyújt az UNIMARC-ot használó országok számára.

A formátum karbantartása

Egy kommunikációs formátum soha nem lehet statikus. Időről időre megváltozhat a katalógizálásban használt kódok változása, az újabb kiadványtípusok feldolgozása vagy éppen a formátummal való kísérletezés függvényében.

Az Irányító Bizottság ennek megfelelően tett javaslatot 1981-ben a Nemzeti Könyvtárak Igazgatói Értekezletének egy, az IFLA felügyelete alatt álló Nemzetközi MARC Iroda (International MARC Office) létesítésére, melynek feladata a MARC programok alapján előállított nemzeti bibliográfiák hálózatának fejlesztése.

A MARC Iroda feladatai közé tartozna elsősorban a géppel olvasható rekordokat előállító nemzeti bibliográfiai irodák közötti koordináció biztosítása, a vonatkozó szabványosítási tevékenység szorgalmazása, az UNIMARC és a kapcsolódó kézikönyvek, irányelvek, kódjegyzékek fejlesztése és karbantartása. A Nemzetközi MARC Iroda kutatási–fejlesztési tevékenységet folytatna, gyűjtené és terjesztené a hálózati információkat és statisztikát, oktatási és ajánlási munkát is végezne.

A Nemzetközi MARC Iroda feladata lenne az UNIMARC olyannyira sürgetően szükséges karbantartása, továbbá kiterjesztése újabb kiadványtípusokra, Az Iroda újabb kiemelt feladata olyan UNIMARC dokumentáció kidolgozása, amely az adatrögzítés szabályait is tartalmazza. Az UNIMARC-ban jelenleg e helyett csupán az ISBD-re történő utalás szerepel. Egy ilyen dokumentáció előmozdítaná a cserére szolgáló adatbázisok kompatibilitását, ami újabb lépést jelentene a UBC decentralizált katalógizálási irányelvének megvalósulása felé.

AVRAM, H. D.–McCALLUM, S. H.: UNIMARC = IFLA Journal, 8. köt. 1. sz. 1982. p. 50–54./

(Völgyes Tamás)

Kimutatás az USA-ban közreadott időszak kiadványok és szolgáltatások 1981. évi árának alakulásáról

Az eddigi gyakorlathoz híven, 1981-ben is megvizsgálták az USA-ban közreadott időszak kiadványok és szolgáltatások előfizetési árának alakulását.

1. Időszaki kiadványok

A vizsgált 3425 folyóirat 1981. évi előfizetési árának átlaga 39,13 \$ volt. Ez 13,3%-kal magasabb az 1980. évi átlagnál, ami viszont 13,7%-kal volt magasabb az 1979. évinél. Ebben csak az vigasztaló, hogy az 1981. évi áremelkedés valamelyest alacsonyabb volt az 1980. évinél.

Az árakat egyébként három bázisidőszak alapindexéhez (100%) hasonlítva is megadták. Ezek kompatibilisek a Munkaügyi Statisztikai Hivatal (Bureau of Labor Statistics) által a fogyasztási cikkek árindexeinél alkalmazott időszakokkal: 1967–1969, 1977–1979, 1977.

Előjáróban néhány általános észrevétel az 1981. évi árkimutatás mutatta képhez:

- az 1980. évi 98 időszak kiadványhoz képest 1981-ben csupán 74-et kellett elhagyni megszűnés, időszakiból nem időszakjé minősülés, vagy a kiadás helyének (nem USA) változása miatt;
- valamennyi kereskedelmi kiadványállalat folyóiratának ára emelkedett;
- az egyetemi és kereskedelmi kiadványállalatok folyóiratainál az intézményi előfizetési díjszabás sokkal magasabb, mint az egyéni;
- minden tárgykörben található néhány (2–3) csökkentett előfizetésű cím is;

- 1981-ben aránylag kevés cím és egyéb bibliográfiai elem változott.

Az összeállításnak az a fő célja, hogy segítse a könyvtárakat költségvetési küzdelmükben, annak állandó tudatosításában, hogy a könyvtári állomány beszerzési költsége évről évre emelkedik. Nem ambicionálja viszont annak a vizsgálatát, hogy miért nőnek az árak; továbbá nem gyakorol kritikát a folyóiratok kiadási politikája felett sem.

A vizsgálatba bevont folyóiratok mindegyikének meg kellett felelnie az ANSI Z 39.20–1974 amerikai országos szabvány kritériumainak, amely meghatározza az időszaki fogalmát és tartalmát. Kizárta a vizsgálat a maga köréből a napilapokat, könyvsorozatokat, az elektronikus eszközzel előállított folyóiratokat, valamint a mikromásolatban lévőket.

Az USA-beli időszaki kiadványok árának 1970–1981 közötti növekedését az 1. táblázat, az előfizetési átlagárak emelkedését pedig a 2. táblázat mutatja.

1. táblázat

Az USA-beli időszaki kiadványok árának növekedése
1970–1981 között

Év	Az időszaki kiadványok száma	Átlagár (\$)	Index
1967–1969	6944	8,66	100,0
1970	2372	10,41	120,2
1971	2415	11,66	134,6
1972	2537	13,23	152,8
1973	2861	16,20	187,1
1974	2955	17,71	204,5
1975	3075	19,93	230,1
1976	3151	22,52	260,0
1977	3218	24,59	283,9
1978	3255	27,58	318,5
1979	3314	30,37	350,7
1980	3358	34,54	398,8
1981	3425	39,13	451,8
1977–1979	9787	27,54	100,0
1980	3358	34,54	125,4
1981	3425	39,13	142,1
1977	3218	24,59	100,0
1978	3255	27,58	112,2
1979	3314	30,37	123,5
1980	3358	34,54	140,5
1981	3425	39,13	159,1

Az előfizetési átlagár százalékos emelkedése
a különféle szakterületeken, csökkenő
nagyságrendben

Sorrend (1981)	Szakterület	1981. évi áremelkedés %-ban	Sorrend (1980)
1	Könyvtártudomány	22,5	11
2	Orvostudomány	17,7	6
3	Politika	17,6	15
4	Munkaügy	15,1	1
5	Történelem	13,9	21
6	Szociológia és antropológia	13,8	4
7	Kémia és fizika	13,7	5
8	Gazdaságtudományok	13,6	14
9	Mezőgazdaság	13,1	20
10	Pszichológia	12,7	16
11	Matematika	12,0	7
12	Sport és szórakozás	11,5	10
13	Háztartás	11,0	23
13	Gépészet	11,0	9
14	Népszerű folyóiratok	9,9	18
14	Képzőművészet	9,9	22
15	Iparművészet	9,3	2
16	Kommunikáció	9,0	8
16	Gyermek-folyóiratok	9,0	3
17	Állattan	8,4	13
18	Jogtudományok	7,8	17
19	Oktatás	7,4	19
20	Filozófia és vallás	4,5	12

2. Időszakos megjelenésű szolgáltatások

Az 1477 szolgáltatás 1981. évi átlagára 219,75 \$ volt. Ez 13,2%-kal magasabb a múlt évi 194,21 \$-os átlagárnál. Az elmúlt 12 évben ez volt a harmadik kiemelkedő áremelkedés (1970: 18%; 1979: 13,5%).

A vizsgált szolgáltatások körébe – a vizsgálat kritériumai szerint – a következők tartoznak: az USA-ban meghatározott szakterületen, rendszeresen, nyomtatott vagy kártya formában megjelenő, továbbá referáló, indexelő, kumulációt adó, kritikai értékelést tartalmazó típusok. E kategóriából is ki vannak rekesztve a mikroformátumok. A Wilson kiadó 12 indexe összesítve is szerepel, mint *Wilson index*, és egyenként is a vonatkozó szakterületen.

A szolgáltatások átlagárának alakulását a 3. táblázat, az áremelkedés százalékkértékeit pedig a 4. táblázat szemlélteti.

3. táblázat

A szolgáltatások előfizetési átlagárainak alakulása
csökkenő nagyságrendben

Sorrend (1981)	Szakterület és szolgáltatás	1981. évi átlagár, \$	Sorrend (1980)
1	A Wilson kiadó indexei	600,58	1
2	Gazdaságtudományok	343,29	2
3	A SZU-ban kiadott folyó- iratok angol nyelvű fordításai	253,79	3
4	Társadalomtudományok	215,12	5
5	Természettudományok és műszaki tudományok	214,01	4
6	Jogtudományok	212,85	6
7	Általános- és humán tudományok	142,04	7
8	USA-dokumentumok	84,48	8

4. táblázat

Az előfizetési átlagárak emelkedésének százalékos
alakulása csökkenő nagyságrendben

Sorrend (1981)	Szakterület és szolgáltatás	1981. évi áremelkedés (%)	Sorrend (1980)
1	Gazdaságtudományok	16,8	1
2	Jogtudományok	15,4	2
3	Általános- és humán tudományok	14,3	7
4	Társadalomtudományok	13,2	4
5	Természettudományok és műszaki tudományok	11,8	6
6	A Wilson kiadó indexei	10,8	5
7	A SZU-ban kiadott folyó- iratok angol nyelvű fordításai	10,5	3
8	USA-dokumentumok	7,1	8

/BROWN, N. B.—PHILIPS, J.: *Price indexes for 1981. U.S. periodicals and serial service = Library Journal, 106. köt. 13. sz. 1981. p. 1387—1393.*/

(Dáczér Éva)

Állományfejlesztés és szelekció: kinek
a feladata?

A szerző a már régóta vitatott kérdés — a könyvtáros vagy az egyetemi kar feladata-e a szelekció — szélesebb perspektíváját rajzolja meg, illetve ismerteti ezzel kapcsolatban néhány vitaindító elképzelését. Foglalkozik azzal is, hogy a könyvtáron belül kinek a feladatát képezze az állományfejlesztés, és ezt hogyan kell megszervezni.

A tudományos könyvtárak többségében már van állományfejlesztéssel megbízott egység, amely a szelektálás javarészt elvégzi. A középmeretű és kisebb felsőoktatási könyvtárakban azonban ez a kérdés megoldatlan. A szerző észrevételei ezekre vonatkoznak.

Az állományfejlesztés több, mint szelektálás. Egyebek között ide tartozik a fejlesztési politika kialakítása, az erőforrások rendelkezésre bocsátása, a gyűjtemény elemzése, a tároló könyvtárba szánt gyűjtemények felülvizsgálata és az erőforrások közös kihasználására az együttműködés megszervezése. A szelektálás csak részét képezi egy átfogóbb folyamatnak. A kérdés nemcsak az, hogy ki szelektáljon, hanem az is, hogy ki foglalkozzék az állományfejlesztéssel.

Számos, az alábbiakban felsorolt ok miatt ez a *könyvtári személyzet* feladata:

1. A kari tanszemélyzetnek nincs rá ideje.
2. A kar nem jut ahhoz az információtípushoz, amely rendszeresen a könyvtáros elé kerül (pl. nemzeti bibliográfiák, kiadói katalógusok, egyéb áttekintést szolgáló eszközök).
3. A kari szelekció kiegyensúlyozatlan gyűjteményt eredményez.
4. Ha a szelekció az állományfejlesztés része, akkor kire hárul a fennmaradó munka, és kinek a feladata a koordináció?
5. A kar munkáját nem a könyvtár gyűjteményének fejlesztésében való részvétel alapján értékelik. S valóban, ha a kari személyzet egyik tagja kiváló munkát végez a gyűjtemény építésében, akkor valószínűleg elhanyagolja azt a munkáját, amelyért fizetik.
6. Gyakran hivatkoznak arra, hogy az adott tárgykör szakembere segítséget jelent a könyvek szelektációja szempontjából. Az a személy azonban, akinek doktori címe van bizánci egyháztörténetből, 18. századi Spanyolországról szóló könyv kiválasztása szempontjából éppoly halandó, mint bárki más.
7. Érvelnek azzal, hogy a tanszemélyzet tudja, hogy a hallgatók milyen típusú könyveket fognak használni. Ez csak bizonyos mértékig igaz. A referenzkönyvtárosok hamar tapasztalják, hogy milyen nagy különbség van aközött, amit a tanszemélyzet vél, s amit a hallgatók a gyakorlatban használnak.
8. Ha a kiválasztás a karon történik, a kérések feldolgozása tetemes időt vesz igénybe.